

Dagboek van een Informaticus

Mijn eerste ervaring—of aanvaring?—met $\text{\TeX}$ moet zijn geweest ergens rond 1995 zijn geweest, als jonge twintiger, student informatica aan de universiteit van Amsterdam. U moet zich de situatie trachten voor te stellen: ik woonde nog altijd thuis bij mijn ouders, in een dorpje ver van Amsterdam. De keuze voor die studie was ingegeven door een fascinatie met computers die begon toen in mijn lagere-schooljaren een Commodore 64 het huis binnenkwam en die nooit meer voorbij is gegaan. De Commodore werd verdrongen door een opeenvolgende reeks van *IBM compatible* PC's die vader via het PC-Privé programma had aangeschaft. Eerst uitgerust met MS-DOS en later Microsoft Windows 3.1.

Het contrast met de computers op de universiteit was groot. Als tweedejaars student kregen we een UNIX account op het SunOS systeem van de faculteit, wat ook meteen het portaal naar de rest van de wereld was. Ik kreeg mijn eerste e-mailaccount en bijdehandere medestudenten lieten me zien welke FTP sites de beste spullen hadden.

De grafische Sun werkstations hadden een heel ander uiterlijk, gaven een heel ander *gevoel* dan de PC van thuis. Het oogde allemaal wat professioneler, voelde wat stabiel. Mettertijd leek het thuis-PC'tje steeds meer te krimpen, steeds onbehaaglijker te voelen, alsof het te heet werd gewassen. Naarmate ik behendiger werd op de UNIX commandoregel, kreeg mijn interactie met de DOS-prompt steeds meer het karakter van een gesprek met de dorpsgek: korte zinnen, geen moeilijke woorden gebruiken.

In één opzicht was de PC thuis echter superieur: deze was uitgerust met Ami Pro, een grafisch *desktop-publishing*-programma wat zijn gelijke niet kende op de Sun machines. Het programma kon moeiteloos overweg met een keur aan TrueType lettertypes en maakte het een fluitje van een cent om stijlen te definiëren voor koppen, broodtekst, opsommingen, etc. Alle typische elementen waren aanwezig: uitlijning, werken in kolommen, witruimtes, bladspiegel, inhoudsopgave, nummering, referenties, invoegen van afbeeldingen; in die tijd had het naar mijn smaak weinig tekortkomingen. Uiteraard is dit product van de markt gedrukt door het onontkoombare Microsoft Word, maar dit terzijde.

Ik herinner me dat ik na wat vruchteloos rondzoeken op het Internet van vóór het wereldwijde web bij de systeembeheerder op de faculteit binnenstapte en

vroeg wat men eigenlijk gebruikte voor het maken van drukwerk. Het antwoord was nogal kortaf: dat was $\text{\TeX}$ en/of $\text{\LaTeX}$ en daarmee kon ik het doen. Hierop volgde dus mijn eerste aanvaring met dat systeem en dat ging ongeveer als volgt.

Ik logde in op één van de werkstations in de practicumlokalen, opende een Xterm en tikte:

```
tex
```

waarop het programma mij onverwijld antwoordde:

```
This is TeX, Version 3.14159
```

```
**
```

met de cursor achter de beide sterretjes. Er werd dus iets van mij verwacht. Ik had ook wel iets verwacht en zeker meer dan alleen dit. Ik weet niet meer wat ik hierna ingetikt heb, maar het leidde nergens toe. De geheimen van $\text{\TeX}$ bleven voor mij vooralsnog verborgen.

Ik vroeg een oudere medestudent om hulp, en die legde mij eerst uit dat ik ten eerste geen $\text{\TeX}$ maar $\text{\LaTeX}$ moest gebruiken (maar dat commando gaf precies hetzelfde resultaat toen ik het probeerde) en ten tweede dat ik eerst een bestand moest schrijven met een zekere structuur en een groot aantal mysterieuze commando's en ten derde dat ik eigenlijk het boek van Lamport zou moeten aanschaffen.

Dit maakte mij erg boos. Hoe kon je arme studenten nu dwingen om zulke dure boeken te kopen voor zoiets essentieels! Maar een informaticastudent laat zich niet zo gemakkelijk uit het veld slaan. Voor een veteraan van vakken zoals complexiteitstheorie is geen uitdaging te groot.

Aangezien het wereldwijde web nog even op zich liet wachten moest ik het hebben van FTP en Usenet, maar uiteindelijk ontdekte ik de schatkamer van CTAN. Alles wat ik ooit zou willen weten was daar te vinden. Na wat gesnuffel ontdekte ik de broncode van het $\text{\TeX}$ book, de officiële handleiding van het systeem, en ik besloot dat dit het boek moest zijn wat ik zou gaan lezen om het systeem te leren kennen. Ik leg hier een bekentenis af, namelijk dat ik als arme student de ingebouwde beveiliging uit de broncode heb verwijderd om het boek in zijn volledigheid (behalve de illustraties) te kunnen afdrucken op de nagelnieuwe laserprinter van de faculteit. Ik heb het later (toen ik wat salaris had) wel met Knuth goedge maakt door verschillende boeken van zijn hand te kopen.

Voor wie het $\TeX$ book niet kent: behalve dat het een uitputtende handleiding is van $\TeX$ zelf, is het ook een leerzaam en leesbaar werk. Vooral de eerste paar hoofdstukken vormen een heldere introductie van de achterliggende bedoeling van het programma. Knuth geeft bij sommige paragrafen met verkeersborden aan dat er een gevaarlijke bocht volgt in de lijn der gedachten, en hij raadt aan om bij eerste lezing deze paragrafen over te slaan. Ik kan deze raad van harte onderschrijven, zeker omdat ik slachtoffer werd van mijn eigenwijsheid en zelfoverschatting toen ik toch alles wilde weten. Het boek wordt bij eerste lezing veel korter en verzandt niet in details.

Wat ik ook leerde van dit boek was dat ik er toch verstandiger aan zou doen om me verder toe te leggen op $\LaTeX$, want dat *format* had meer hulpstukken ingebouwd voor het schrijven van kant en klare documenten. Uiteindelijk heb ik de bijbehorende boeken ook maar gekocht (en er geen spijt van gekregen).

Als informaticus sprak $\LaTeX$ me enorm aan. Wat kon er nou leuker zijn dan een document schrijven als een computerprogramma? De resultaten waren oogverblindend mooi, hier kon de tekstverwerker thuis niet aan tippen. Wat me er uiteraard toe bracht om thuis ook met $\TeX$ aan de slag te willen. Aangezien de thuiscomputer geen internet had, zat er niets anders op dan de MikTeX installatie te downloaden op de universiteit en deze op paar dozijn 3.5"floppy's te transporteren naar huis. (Later zou ik hetzelfde doen met mijn eerste Linux distributie, maar dan met een paar honderd floppy's. De thuis-PC werd dual-boot en ik zou voor altijd afscheid nemen van Dos en Windows.) Dit luidde een nieuwe fase in van experimenteren met $\LaTeX$.

Beheersing van dit obscure systeem gaf me een machtig gevoel. De beheersing en controle over elk aspect van de drukunst (maar dan in digitale vorm) wakkerde

bij mij het gevoel aan in de voetsporen van Gutenberg te zijn getreden. De kunst van goede typografie, zo heb ik later geleerd, is dat het eigenlijk helemaal niet mag opvallen. Ik was toen nog niet zo wijs, maar ik begon al wel een zintuig te ontwikkelen voor slechte typografie. Dit zintuig is zowel een zegen als een vloek, want wie het eenmaal heeft ziet het overal waar hij kijkt; zolang mensen met Word en Powerpoint blijven werken zal daar geen verandering in komen.

Een van de toepassingen had te maken met het vak calculus. Hoewel gezegend met een redelijke wiskunde-knobbel heb ik een aantal vaardigheden zoals integraalrekenen op school danig verwaarloosd, en daar in mijn studie flink spijt van gekregen. Ik moest serieus aan de bak voor dat vak, en na een paar mislukte pogingen besepte ik dat het maken van het huiswerk en de daarmee gepaard gaande oefening onontbeerlijk was. Dat het huiswerk echter stomvervelend was maakte het allemaal niet leuker. Wat het natuurlijk wel leuker maakte was om al het huiswerk uit te werken in $\LaTeX$. De docent was er in ieder geval van onder de indruk.

Het echte werk begon bij mijn schaatsclub. De secretaris van de club was een echte duizendpoot, die naast al het geregeld ook het mededelingenblad verzorgde. Dit was een maandelijks boekwerkje vol met wedstrijduitlagen, overzichten en dergelijke, met veel zorg en liefde bijeengeknipt en geplakt en gekopieerd in honderdvoud op de kopieermachine op zijn werk. Het schrijfwerk leek afkomstig van een ouderwetse schrijfmachine. Hier lag een taak voor iemand met typografische en redactionele vaardigheden, die bovendien ingewijd was in een geheimzinnig systeem voor het produceren van ongeëvenaarde kwaliteit drukwerk. Ik bood aan het samenstellen van het clubblad voor mijn rekening te nemen en nam me voor dit naar een hoger niveau te tillen.

Dennis van Dok